Edebiyat Mimesis ve İyi Kurgu Sorusu

Podcast metni: Dr. Zeliha Kuruducu

Seri: Edebiyat ve Edebiyat Kuramı · Bölüm 1
Kayıt dili: İngilizce
Sunucu: Dr. Zeliha Kuruducu
Konular: Edebî değer, kurgu, mimesis, Platon, Aristoteles, sanat ve gerçeklik.

Bu bölümde edebiyatın ne olduğunu, nasıl yazılması gerektiğini ve kurguyu nasıl incelememiz gerektiğini konuşacağım. Burada edebiyatla kurguyu kastediyorum. Edebî eserler mektupları, günlükleri, şiirleri, denemeleri, oyunları ve romanları içerir. Elbette bu türlerin hepsi zorunlu olarak kurmaca değildir; burada onların edebî niteliklerine odaklanıyorum. İkinci soru, kurguyu nasıl incelememiz gerektiğidir. Yazılı metinleri nasıl çözümleyeceğimizi ve nasıl yazılmaları gerektiğini anlamak için yazma ilkelerini ve bu konudaki edebiyat kuramlarını incelemeliyiz.

Bir metni iyi, bir başkasını yetersiz olarak nasıl tanımlarız? İyi kurguyu anlamak için zamana bakabiliriz: Edebî eserler ne kadar süre varlığını korur? Yalnızca kısa bir dönem mi popüler olur, yoksa daha uzun süre yaşamaya devam mı eder? Kalıcılık bir ölçüt olabilir; ancak tek başına edebî niteliği belirlemeye yetmez. Bir başka nokta, yazılı metnin keyif verici ve anlamlı olup olmadığıdır. Bir kitabı okumayı ya da sahnede veya ekranda bir oyunu izlemeyi bitirdiğimizde ne kazanırız?

Örneğin Charles Dickens'ın romanlarını düşünelim. Eserlerinin iyi kurgu kategorisine girdiğini söyleyebiliriz; çünkü Dickens'ın romanları uzun zamandır okunuyor ve bugün bile pek çok kişi onun metinlerini okumaktan hoşlanıyor. Okurlar bu eserleri hem keyifli hem de anlamlı buluyor. Bu nedenle Dickens'ın metinlerini iyi kurgu örnekleri arasında sayabiliriz.

Bir başka önemli konu "Külkedisi alan" meselesidir. İngiliz edebiyatı akademik bir alan olarak uzun süre tam anlamıyla yerleşmiş bir disiplin yerine ikincil bir alan gibi görülmüştür. Kilise ve eğitim kurumları da tarihsel olarak öğrenme, dil ve edebiyat kültürü üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Edebî yazma ve okuma onların dışında da sürmüştür. Daha sonra üniversitelerde, özellikle Batı üniversitelerinde, edebiyatın ne olduğunu ve kurgunun nasıl yazılması gerektiğini anlamak ve incelemek için pek çok kuram ortaya çıkmıştır.

Klasik eserler, özellikle Antik Yunan metinleri ve Platon ile Aristoteles'in çalışmaları, Batı akademisinde edebiyat tartışmalarının önemli başvuru noktaları hâline gelmiştir. İngiliz edebiyatını anlamak için Platon ve Aristoteles'e dikkatle bakmalıyız. Platon'un Devlet'inin onuncu kitabı ve Aristoteles'in Poetika üzerine çalışmaları çok önemlidir. Devlet'in yedinci kitabındaki mağara alegorisi, kurgunun ve sanatın ne olduğu ile taklit ya da temsil anlamına gelen mimesis kavramı hakkında bize bir fikir verir. Platon'a göre mimesis, gerçek olmayan

bir şeydir; bir tür taklit ya da yanılsamadır. Örneğin mağara alegorisinde Platon, mağara duvarlarındaki gölgelerden söz eder.

Bunlar yalnızca yanılsamalardır ve insanlar gerçeklikten uzaklaşmıştır. Bugün bile mağara alegorisinin örneklerini görebiliriz; örneğin reklam panolarını. Bunlar, imgelerin gerçek saydığımız şeyleri nasıl biçimlendirdiğini düşünmeye çağırır. Mimesis konusunda Devlet'in onuncu kitabında Platon, ideal dünyadan, Tanrı'dan gelen yatak fikrini ve marangozun bu fikri taklit ederek yaptığı yatağı ele alır. Dolayısıyla marangoz gerçeklikten uzaklaşır. Bir ressamın yaptığı yatak resmini gördüğümüzde ise bu temsilin gerçeklikten üç kez uzaklaşmış olduğunu söyleyebiliriz. Bu sanatsal temsili daha sonraki yabancılaştırma kavramıyla birlikte tartışabiliriz; ancak ikisi aynı şey değildir.

Yabancılaştırma Rus Biçimciliğiyle, özellikle Viktor Şklovski ile ilişkilidir. Bunlar mağara alegorisi ile Platon'un onuncu kitaptaki taklit tartışmasını birleştiren temel noktalardır. Buradan edebiyatın bir tür taklit olduğunu anlıyoruz. Sanat da bir taklit türüdür. Neyi taklit eder? Dünyayı, dış gerçekliği. Fakat Platon'a göre dış gerçekliğin kendisi de ideal dünyada var olan gerçeklikten uzaktır. Platon, şairlerin hakikatin kendisini doğrudan temsil etmediğini ve temsillerinin insanların gerçekliği anlama biçimini etkileyebileceğini ileri sürer. Bu nedenle ideal devletinde belirli türdeki şair ve şiirleri siyasal topluluğunun dışında tutmayı önerir.

Bugün bile Platon'un sanat ve taklit konusundaki fikirlerinin izlerini görebiliriz. Televizyonlarımız, bilgisayarlarımız ve küresel bir dünyada sermaye piyasası var. Ama sansür de var. Örneğin D&R'a gittiğimizde kuramsal kitaplardan çok çok satanları görüyoruz. Bu durum, günümüzde Platoncu sistem üzerine düşünmek için bir örnek olabilir. Ticari seçilim ile Platoncu sansürün aynı şey olduğunu söylemiyorum. Karşılaştırma şu soruyu doğurur: Hangi metinlerin görünür olacağını kim belirliyor ve bu seçim edebiyat anlayışımızı nasıl biçimlendiriyor? Sanatın ne olduğunu tartışan en önemli filozoflardan biri olan Platon'un yanı sıra öğrencisi Aristoteles'i ve onun Poetika'da hocasının taklit anlayışına verdiği yanıtı da ele almalıyız. Aristoteles, bu konularda Platon'un söylediklerine bir ölçüde katılır. Fakat öte yandan Platon'un ideal dünyasına karşı çıkarak yeni bir sistem ve yeni bir bakış açısı kurar. Bu yaklaşım dilin, edebiyatın ve genel olarak sanatın ne olduğuna ve gerçeklikle ilişkisine dair bize birçok ipucu verir. Aristoteles'e göre taklit, insan eylemi ve deneyimindeki örüntüleri de açığa çıkarabilir; yalnızca görünüşlerin yanıltıcı bir kopyası değildir.